

Uus teadusdoktor Gerli Mõts

EETILISED PROBLEEMID ÕENDUSES ENNE COVID-19 PANDEEMIA JA PANDEEMIA AJAL: MITMEMEETODILINE UURING

13. märtsil 2025 kaitses Gerli Mõts arstiteaduse filosoofiadoktori väitekirja „Eetilised probleemid õenduses enne COVID-19 pandeemiat ja pandeemia ajal: mitmemeetodiline uuring” (*Ethical issues in nursing before and during the COVID-19 pandemic: a multi-method study*).

Väitekirja juhendajad olid Tartu Ülikooli peremeditsiini ja rahvatervishoiu instituudi külalisprofessor ning Turu Ülikooli õendusteaduse professor Mari Katariina Kangasniemi ning Tartu Ülikooli peremeditsiini ja rahvatervishoiu instituudi peremeditsiini professor Ruth Kalda. Oponeeris professor Sanna Salanterä Turu Ülikoolist.

Õed kogevad kutsetöös sageli eetilisi probleeme, mis koormavad neid emotsionaalselt ja vaimselt ning ohustavad ka tervishoiuteenuste kvaliteeti ja ohutust. Patsientidel on õigus ohutule, kvaliteetsele ja eetilisele abile ning õendus kui autonoomne väärtuspõhine praktika lähtub põhiväärtusena eelkõige patsientide individuaalsetest vajadustest ja eelistustest.

Töötades lähedases ja pikaajalises kontaktis patsientidega, aga tehes ka koostööd erinevate osapooltega kiiresti arenevas ja tõhususele orienteeritud keskkonnas, ei saa õed alati järgida õenduse põhiväärtusi ja

kogevad seetõttu eetilisi probleeme. Nende põhjused, aga ka neile omistatud tähendus ning käsitlemine on mõjutatud erinevatest kontekstuaalsetest, demograafilistest ja sotsiaalkultuurilistest aspektidest. Viimase osas erineb Eesti oma okupatsiooniajaloo tõttu mitmeti paljudest Euroopa riikidest, kelle hulka praegu kuulume.

Tervishoiu konteksti mõjutab oluliselt ka hiljutine COVID-19-pandeemia, mis tõi kaasa uusi eetilisi küsimusi ning võimendas varasemaid. Doktoritöös on kirjeldatud eetilisi probleeme õenduses enne COVID-19-pandeemiat ja selle ajal erinevas kontekstis töötanud õdede vaatenurgast.

Doktoritöö tulemused näitavad, et Eestis on õdede eetilised probleemid tingitud patsiendi õiguste ohustamisest, õdede professionaalse rolli ja autonoomia ebamäärasusest, aga ka mittetoetavatest töösuhetest ja -keskkonnast. Soodustavateks teguriteks on reguleerimata ja ülemäärane töökoormus, sotsiaalkultuurilised, sh ajaloolised mõjud ning õdede ebapiisav valmisolek kriisideks.

Eetilisi probleeme tuleks käsitleda tervishoiuteenuste kvaliteeti ja turvalisust ning õdede töökeskkonda ohustava tegurina. Nende

analüüsimine võimaldab märgata ja mõjutada kitsaskohti kliinilises praktikas, meeskonnatöös ja juhtimises. Selleks on vaja poliitikakujundajate, tervishoiuorganisatsioonide, õdede kutseorganisatsioonide ning õdede ühiseid jõupingutusi, et kindlamini määratleda õdede professionaalne roll ja autonoomia, reguleerida töökoormus ning luua koostööl põhinev organisatsioonikultuur. Tähelepanu vajab ka kriisideks valmistumine, eriti eetilises plaanis.

Haridusasutuste panus on oluline, et õdedel oleks tööturule sisenedes kindel väärtuspõhine vundament ja eetiline kompetentsus, millele toetuda ning mida erinevates olukordades paindlikult rakendada.